

כמים תימים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

גליון מספר 356

כ"ב אב
תשפ"ה

פרשת עקב

דרך חיים

החומרנות, שמא אדם יאכל ושבע ודשן ויבוא לידי קלקול. אלא שאם טעם זה הוא היסוד לתקנת ברכת 'הטוב והמטיב' בברכת המזון יש להבין מדוע המתינו עד מיתת וקבורת אנשי ביתר בכדי לתקן ברכה זו?

להבנת יסוד זה באים דברי המשך חכמה (דברים ח י): "ויש להבין מה שאמרו "הטוב והמטיב" ביבנה תקנוה על הרוגי ביתר וכו". דצריך הסבר, דעל ענין פרטי תקנו חכמים ברכה קבועה? ועוד, דעל שינוי יין צריך לברך "הטוב והמטיב", וזה פלא מדוע רק על יין...? והביאור, דכל ברכת המזון נתקנה על בנין האומה אשר נבנית ציבחר ציבחר [מעט מעט] באצבע ההשגחה, וזה בהשגחה פרטית במן במדבר. ונזדככו נפשותם כל ארבעים שנה, ולמדו מושכלות אלקים, וכמאמרם (מכילתא בשלח יז): לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן. והיה להם ארץ, וירושלים מרכז הארץ, ובית המקדש ששכן שמו עליו, והתנהג בנסים רצופים תמיד". ועל כך תוקנו כל ג' הברכות הראשונות. "אמנם 'הטוב והמטיב' תקנו על קיום האומה הבודדת במועדיה להיות הולכת בגולה זה אלפיים שנה, והיא קיימת ברוחה ובהודה ותפארתה, ו"כל כלי יוצר עליה לא יצלה" (עפ"י ישעיה נד יז). והנה אחר החורבן חשבו כי קיומה בלתי אפשרי, ועתידה לכלות ולנדוד כהצוענים בלא תפארת אדם, כאשר ראו כי בביתר לא נושעו על ידי מלכות בן כוכבא, שגדולי עולם היו מוטעים בו. אמנם כאשר ראו כי עמד מלך חסד אחד, ונגזר עליהם קבורה... הבינו כי ישראל שה אחד בין שבעים זאבים, ובחסד המשך בעמוד הבא

"אמר רב נחמן: משה תקן לישראל 'ברכת הזן' בשעה שירד להם מן. יהושע תקן להם 'ברכת הארץ' כיון שנכנסו לארץ. דוד ושלמה תקנו 'בונה ירושלים'. דוד תקן 'על ישראל עמך ועל ירושלים עירך', ושלמה תקן 'על הבית הגדול והקדוש'. 'הטוב והמטיב' ביבנה תקנוה כנגד הרוגי ביתר. דאמר רב מתנא: אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה 'הטוב והמטיב', 'הטוב' - שלא הסריחו, 'המטיב' - שניתנו לקבורה" (ברכות מח:). האבודרהם כותב שרבן גמליאל הוא שתיקנה. בפשטות ג' הברכות הראשונות מדאורייתא וברכת 'הטוב והמטיב' אינה מדאורייתא, שכן פותח בה ב'ברוך' אבל לא חותם ב'ברוך'.

בטעם תקנת ברכה זו כותב בעל הטורים בפרשתנו (דברים ח י): "ואכלת ושבעת - וסמיך ליה "פן תשכח", שצריך להזכיר יום המיתה בברכת המזון, ולכך תקנו 'הטוב והמטיב' על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה". מהו טעם הזכרת יום המיתה? אם הכוונה היא למעט את הגשמיות ולצמצם את האכילה הרי שלא היה להמתין עד סיום ברכת המזון עם הזכרתה. ביחס לברכת 'הטוב והמטיב' על היין כותב מרן המשנה ברורה (סימן קעה ס"ק ב): "כי ידוע שהאדם צריך למעט בתענוגי העולם ויין הלא מביא לידי שמחה ויכול לבוא לידי קלות ראש. לכך סידרו נוסח זה של 'הטוב והמטיב', שידוע שברכת 'הטוב והמטיב' שבברכת המזון תקנו על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה, ועל ידי זה יזכור יום המיתה ולא ימשך אחר היין הרבה". בעצם יסוד התקנה על היין הוא לשם מיעוט

כמים תיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

דרך חיים

חובה עליהם למסור את עתידם הלאומי להנהגת ה' לבדו". בברכת 'הטוב והמטיב' נכון באמונת אומן על קיום ישראל בגלותם בסיעתא דשמיא ולנצח נצחים.

שבת שלום!

ה' על ידי מלכי חסד יחליף כח ויוסיף דעת... לכן תקנו 'הטוב והמטיב' על קיום האומה. ומקיום האומה הפלאי למדנו כי נאמנו דברי נביאינו ודברי אבותינו אשר הנחילו לנו מורשה באמונת אומן כל ההנהגה האלקית בבנין ירושלים וארץ. לכן ... תיקנו להזכיר ב"הטוב והמטיב". ולכן על יין תיקנו "הטוב והמטיב", כי זה מפלאות תמים דעים אשר אומה כזו בנימוסים כאלה אשר אסר להם החיתון, וכמו שאמרו (איכ"ר א כט) על קרא "גלתה יהודה" (איכה א, ג): עכו"ם אינם גולים? אלא אף על פי שגולים אין גלותם גלות. עכו"ם שאוכלים מפתם ושותים מיינם אין גלותם גלות, אבל ישראל שאין אוכלים מפתם ואין שותים מיינם - גלותם גלות". עכ"ל... ובכל זאת הם מתקיימים בגולה, אין זה רק צדקת פזרונו בישראל. ובעל הבית יודע להפקיד כליו, ושכינה גלתה עמהם לסוכך עליהם בגדפין דילה [בכנפיה], הוא כבוד השי"ת ויתעלה".

ענין נוסף בברכה זו מתבאר על פי דברי הרש"ר הירש (דברים ח י). ביתר נחרבה מנח הנהגת בר-כוכבא אשר גבורתו עלתה שמיים, שהיה תופס אבני בליסטראות בחיקו והאמין בכוחו, עד אשר ביקשו מהקב"ה לא לסייע ולא להפריע למלחמתם הגשמית. בר-כוכבא בראותו את הצלחתו סבר שגבורת ישראל לא זקוקה לעזר שמיים, עד אשר זלזל במאמץ הרוחני של ר' אלעזר המודעי כתרומה למאמץ המלחמתי ומלאו ליבו להכותו, כשבפועל הצלחת ביתר כולה הייתה תלויה בתפילותיו של ר' אלעזר. מכל זה עלינו לראות שלא נהיה כר' אלעזר בזעיר אנפין. שלא תזוח דעתנו עלינו "כי לא בכוחם ובעוצם ידם יחזירו את עטרת ישראל ליושנה, אלא

כמים תיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

בדרכו של ר' אריה

ל תלמידיו ולמבקשי עצתו היה מייעץ של להלך בגדולות, ואל להם לתור אחר משרות רמות.

"משרה רמה למה היא דומה? לנעל גדולה. נוחה היא הנעל ואולי אף נעימה ההליכה בה. אלא שאם נחפז אתה בדרכך, עלולה היא להישמט מרגלך והינך נותר עומד יחף בשוק. לעומתה, משרה קטנה, כמוה כנעל קטנה. אמנם צרה היא הנעל, ואולי אף לוחצת ומכאיבה קמעא, אך גם בחפזך היא תישאר על כף רגלך ומובטח לך שתהלך בה בבטחה..."

(צדיק יסוד עולם עמ' 240)

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

בשבוע שעבר עסקנו בדיני דוד השמש והחשמל בשבת. אגב אורחא הערנו את דין הרחיצה בשבת, בו נרחיב מעט. מכח איסור בישול והבערה בשבת גזרו חכמים את 'גזירת הבלנים' (שבת מ). על מנת שאנשים ירצו להגיע לבית המרחץ בשבת היו הבלנים מחממים להם בשבת את המים וטוענים כי המים חוממו בערב שבת, ועל כן גזרו חכמים איסור רחיצה בשבת במים חמים גם אם חוממו מערב שבת. אמנם התירו חכמים לרחוץ בהם את פניו ידיו ורגליו (לט:), וכך פסק השו"ע (שכו א). אמנם במקום צער וחולי לא גזרו חכמים ויכול לרחוץ בהם את כל גופו (רעק"א). בגדר 'פניו ידיו ורגליו' הסתפק מרן הגרש"ז (שש"כ פי"ד הערה כג) האם הכוונה עד הכתף, עד המרפק או רק את כף היד עצמה. וכן ברגל האם הכוונה לכף הרגל, כל הרגל או עד הברך בלבד. לכן יש להחמיר להתיר לרחוץ רק את כף היד והרגל.

נעיר כי אם סוחטם האדם את שערות גופו בגמר הרחיצה יש בזה איסור 'סוחט'. אך כשנסחטות תוך כדי הרחיצה- האגרות משה התיר, אמנם הגרש"ז הסתפק. האבני נזר כתב בדעת הרמב"ם שאסור אף בזמן הרחיצה. והעיר הקצות השלחן שבעפפיים אין חשש של איסור סוחט. והדרך הנכונה היא לטפוח קלות בעזרת מגבת על גבי מקום המים, ולא לדחוק על מנת להוציא את המים שבין השיערות.

עוד יש לדעת כי הגזירה הייתה על רחיצה בשבת ולא על טבילה, והשאלה האם יש בטבילה את אותה גזירה או לא. החכם צבי (סי' י"א), הבית מאיר (או"ח סי' שכו), רעק"א (סי' יז), החכמת אדם (כלל קכב) והנודע ביהודה (תניינא או"ח סי' כד) אוסרים את הטבילה בחמים בשבת כמו את הרחיצה. והחמיר בזה הגר"א מאד. אבל הקרבן נתנאל (על הרא"ש פ"ב דשבת) חולק על דעה זו, וסובר שהגזירה לא הייתה על מקוואות אלא על הרחיצה. כמותו הקלו עוד פוסקים רבים (עי' מ"ב סי' שכו קצוה"ש, אבנ"ז ומהרש"ג) וממשמעות דברי הביה"ל (סי' שכ"ו) עולה שלא הכריע בדבר. והמכריע הגדול להיתר היה הרבי מצאנז זי"ע (דברי חיים או"ח סי' כו), שמסיים את דבריו "והנח להם לישראל". ולמעשה כשהטבילה לשם טהרה ולא לשם הנאה אפשר להקל לטבול בחמים ולצאת מיד.

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שו"ת

עם הרב חיים אידלס

שאלה |

תשובה |

האם מותר להניח על גבי הפלטה תבשיל קר המבושל כל צרכו בסמוך לשקיעה? לספרדים אין בכך כל מניעה. וגם האשכנזים נוהגים להקל בזה, אך לכתחילה כדאי להקפיד שהסירים יהיו מונחים על גבי הפלטה למשך שיעור זמן שבו יספיקו להתחמם עד השקיעה. טעם הדבר משום שישנה דעה (תוס', סמ"ג ורא"ש) שמדייקת מדברי רב ששת (לה:): שאין להניח בסמוך לשקיעה תבשיל קר המבושל כל צרכו על גבי אש גלויה, מחשש שמא גם בשבת יחזיר אותו אדם את התבשיל על גבי האש, שהוא דבר האסור בשבת. אמנם כדי לאסור זאת יש צורך שיתקיימו מספר תנאים: א. התבשיל מבושל לחלוטין, שכן אם אין התבשיל מבושל לחלוטין אין חשש שהאדם יעבור על איסור תורה ויחזיר את התבשיל שאינו מבושל לעל גבי האש בשבת. ב. שהאש תהיה גלויה. ג. שהתבשיל לא הספיק להתחמם עד שקיעת החמה. ויש מחלוקת כיצד משערים את זמן החימום- האם באש גדולה (החזו"א) או באש קטנה (הגרש"ז- שש"כ פ"א הערה קפה).

על כל פנים מהאמור לעיל יוצא שאין דעה זו מעשית לימינו, משום שאנו משתמשים בפלטה חשמלית שלא מבשלים על גבי ואין אפשרות להגביר את מידת חומה, וממילא היא נחשבת כאש מכוסה, ומותר לתת תבשיל שמבושל חצי בישול (בשהייה) או בישול גמור (בהחזרה) על גבי אש מכוסה בסמוך לשבת. ואמנם יש שחלקו על כך, אך לא פסקין כמותם.

במקומות בהם יש הפרדה במשפחה בין גברים לנשים היכן נכון להדליק את נרות השבת? יש ספר חשוב שנקרא ברכת הבית, להרב אינהורן זצ"ל מצפת, ושם הוא דן בשאלה זו (שער מה). ולדעתו עדיף להדליק היכן שהגברים, כי הרי הם יצטרכו להביט בנרות בשעת עשיית הקידוש (כדברי הרמ"א סי' רעא). אולם לדעתי הענייה יש לנהוג כפי שכותב בעל האז נדברו (ח"ג סי' ג, ח"יג סי' ב), מהרב בנימין זילבר זצ"ל, שיש להדליק נרות בברכה היכן שהנשים אוכלות, ומיד ללא הפסק ללכת להיכן שהגברים יאכלו ולהדליק שם נרות בלי ברכה.

שאלה |

תשובה |

המשך בעמוד הבא

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שו"ת

עם הרב חיים אידלס

שאלה |

תשובה |

כיצד ינהגו בנות הנמצאות יחדיו בפנימייה לעניין הדלקת נרות שבת?

מכיוון שזהו מקום מגורן הקבוע הן חייבות להדליק שם נרות שבת ויום-טוב, והן נחשבות כמשפחה אחת גדולה. על כן בת אחת תדליק בברכה בחדר האוכל המרכזי בעבור כולן. כשחדר האוכל גדול יש להדליק בכמה מקומות בחדר האוכל, משום שיש צורך שאור הנרות יגיע לכל חלקי החדר, ואם כך תדליק את הנערה את כל הנרות ותברך על כולם לבסוף.

לגבי חדרי השינה, אפילו אם הם מרוחקים כדאי להדליק גם בהם נרות אך בלי ברכה באופן שיישארו דולקים עד שיגיעו לישון בחדר, אלא אם כן ישנו אור בחדר, ואפילו די באור חיצוני, כגון מפנס רחוב וכדומה.